

Розвиток професійних компетенцій лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти: проблеми та шляхи вирішення

Корнійчук Олександр Євгенійович¹

Опубліковано	Секція	УДК
07.08.2023	Освіта/Педагогіка	378:61

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8224750>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена визначенню проблем та шляхів вирішення розвитку професійних компетенцій лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти.

Визначено, що, початковою частиною, а у більшості випадків – визначальною у системі безперервної професійної освіти виступає післядипломна система освіти, що є системою становлення і розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців. З'ясовано, що даний процес ґрунтується на єдності цілей, змістовного наповнення, технологій і критеріїв результативності роботи лікарів стосовно професійного вдосконалення в умовах професійно-практичної діяльності, пізнавальної, та імітаційно-моделюючої, що складають основу формування професійної компетентності лікаря.

На основі проведеного аналізу наукових досліджень щодо професійно-практичної підготовки лікарів-інтернів, виділено проблеми, які потребують вирішення, а саме: протиріччя між якістю професійної підготовки на теоретичному рівні і запитами проходження практики; наявні протиріччя між вимогами на об'єктивному рівні до формування фахових компетентностей, насамперед практичних, та незначним обсягом обґрунтування, з наукової позиції, педагогічних умов які б цьому сприяли; протиріччя між вимогами до професійної готовності лікарів-інтернів після закінчення навчання кваліфіковано виконувати свої обов'язки та їх підготовкою на факультеті післядипломного навчання з можливістю працевлаштування в подальшому.

Запропоновано організаційно-педагогічні умови, які сприятимуть вирішенню вище зазначених проблем на факультеті післядипломного навчання: впровадження інтерактивних методів навчання; створення якісного та доступного для розуміння лікарями-інтернами процесу навчального та методичного забезпечення щодо організації змісту самостійної роботи на основі професіоналізації; занурення лікарів-інтернів в реальну практичну діяльність.

Таким чином, умови, що максимально наближені до реальних, найпоширеніші клінічні ситуації, повна самостійність у прийнятті професійних рішень, вирішення ситуаційних задач та кейсів сприяють розвитку професійної компетенції на факультеті післядипломної освіти. Крім того, застосування лікарями-інтернами манекенів та акторів дозволить продемонструвати їм фахові практичні компетентності, які вони здобули в результаті навчання.

¹ Кандидат медичних наук, асистент кафедри стоматології, факультет післядипломної освіти, Дніпровський державний медичний університет <https://orcid.org/0000-0002-9020-8109>

Ключові слова: професійні компетенції, компетентнісний підхід, післядипломна освіта, інтерактивні методи навчання, компетентність, самостійна робота.

Development of professional competences of doctor interns at the faculty of postgraduate education: problems and solution ways

Abstract. The article is devoted to the definition of problems and ways of solving the development of professional competencies of intern doctors at the faculty of postgraduate education.

It was determined that the post-graduate education system, which is the system of formation and development of professional competence of future specialists, is the initial part, and in most cases, the determining part in the system of continuous professional education. It was found that this process is based on the unity of goals, meaningful content, technologies and criteria for the effectiveness of doctors' work in relation to professional improvement in the conditions of professional-practical, cognitive, and simulation-modeling activities, which form the basis of the formation of a doctor's professional competence.

Based on the analysis of scientific research on the professional and practical training of medical interns, the problems that need to be solved are highlighted, namely: the contradiction between the quality of professional training at the theoretical level and the requirements for passing practice; existing contradictions between the requirements at the objective level for the formation of professional competences, primarily practical, and the insignificant amount of substantiation, from a scientific point of view, of pedagogical conditions that would contribute to this; a contradiction between the requirements for the professional readiness of intern doctors to perform their duties competently after graduation and their training at the faculty of postgraduate studies with the possibility of employment in the future.

Organizational and pedagogical conditions are proposed that will contribute to the solution of the above-mentioned problems at the faculty of postgraduate studies: implementation of interactive teaching methods; creation of high-quality and accessible for intern doctors to understand the process of educational and methodical support regarding the organization of the content of independent work on the basis of professionalization; immersion of intern doctors in real practical activity.

Thus, conditions that are as close as possible to real, the most common clinical situations, complete independence in making professional decisions, solving situational problems and cases contribute to the development of professional competence at the faculty of postgraduate education. In addition, the use of mannequins and actors by interns will allow them to demonstrate the professional practical competences they have acquired as a result of training.

Key words: professional competences, competence approach, postgraduate education, interactive learning methods, competence, independent work.

Вступ

Сучасний розвиток суспільства та розроблення нових стандартів в освіті щодо інтегрування вищої школи України *до європейського і світового простору*; динамічний розвиток інформаційних технологій, реформування сучасної системи охорони здоров'я підвищують вимоги до розвитку професійних компетенцій фахівців і актуальності набуває компетентнісний підхід, що передбачає практичну спрямованість професійної підготовки лікарів.

Забезпечення населення якісною медичною допомогою залежить від рівня підготовки лікарів. У зв'язку з цим, професійна підготовка лікарів у медичних вищих

зкладах освіти залежить від багатьох чинників, до яких належать і сучасні виклики. Так, пандемія COVID-19 та розв'язана Росією війна проти України мали вагомий вплив на підготовку лікарів і зробили їх більш мотивованими. Як відомо, компетенція науково-педагогічного працівника та його практичний досвід, здійснюють вплив на прийняття рішень стосовно адаптації фахівця. У зв'язку з цим, саме науково-педагогічний працівник бере на себе відповідальність щодо удосконалення професійної підготовки лікарів у медичних закладах вищої освіти відповідно до сучасних європейських світових стандартів. На основі цього, масштаб діяльності лікаря-інтерна збільшується і він набуває практичних навичок у професійній діяльності за межами програми інтернатури, як форми їх первинної спеціалізації. Тому розвиток професійних компетенцій лікарів-інтернів є складовою його діяльності під час навчання на факультеті післядипломної освіти, акцентуючи увагу, при цьому, на кваліфікаційних характеристиках лікаря [1; 2].

Підвищення якості підготовки лікарів-інтернів є основною задачею на факультеті післядипломної освіти. Про важливість розвитку професійних компетенцій лікарів-інтернів свідчать і стандарти ВООЗ, які інтерпретують медичну практику якісною при наявності професійно підготовлених фахівців, оптимального застосування ресурсів та медичних технологій з метою зменшення ризику для пацієнтів і задоволення їх потреб. Тому особливість підготовки компетентних лікарів-інтернів, визначається умовами удосконалення медичного забезпечення українських громадян, що реалізується через процес адаптації та перетворення медичної освітньої сфери до європейського рівня.

При цьому, імплементація європейських освітніх стандартів в навчальний процес лікарів сприятиме покращенню якості післядипломної освіти.

Аналіз попередніх досліджень. Значна кількість вітчизняних та зарубіжних вчених у своїх наукових працях описували поняття «компетенція» та «компетентність». Так, О. Бондарчук, О. Варецька, М. Головань, Є. Ільїна та О. Кучай описували поняття «компетентність» та «компетенція» та здійснювали порівняльний аналіз.

Крім того, у контексті нашого дослідження особливе значення мають наукові погляди В. Лугового [3], та В. Ягупова [8] стосовно професійної компетентності фахівця. У своїх наукових працях ці вчені зазначають, що професійні компетентності потрібно стандартизувати для кожної професії, вони мають ґрунтуватися на компетентностях для навчання впродовж життя, визначених європейськими стандартами та в подальшому формуватися у процесі навчання у ЗВО. На основі цього, на даний час потребує формування розуміння і сприйняття принципу безперервності професійного розвитку лікарем.

Водночас значна кількість досліджень присвячена вивченню змістовного наповнення та специфіки розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця, зокрема К. Хоменко досліджував основні аспекти формування професійної компетентності студентів-медиків у процесі навчання у вищих закладах освіти, М. Мруга у своїх наукових працях сформулювала структурно-функціональну модель професійної компетентності майбутніх лікарів та визначила основні способи її реалізації. Серед зарубіжних вчених, особливе значення відіграють наукові праці D, який вивчав професійну компетентність лікарів в цілому, а також Т. Koenig, який описував ключові особистісні компетенції майбутніх лікарів.

Інші вчені В. Коновалова і Я. Кульбашна у своїх дослідженнях підкреслювали, що у зв'язку з тим, що робота лікаря здійснюється в екстремальних умовах, тому необхідно, щоб професіонал вмів орієнтуватися у складних і несподіваних обставинах, передбачити можливі наслідки та нести за них особистісну відповідальність.

Отже, проаналізувавши наукові погляди вчених, можемо підсумувати, що більшість з них вивчали зміст, особливості формування професійної компетентності,

але практично немає досліджень щодо проблем та шляхів вирішення розвитку професійних компетенцій лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти, що й обумовило актуальність дослідження.

Мета статті – дослідити проблеми та шляхи вирішення розвитку професійних компетенцій лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти.

Результати

При вивченні питань підготовки фахівців у сучасній освіті простежується зміна акцентів і ведучим стає компетентнісний підхід, що включає в себе мету і результат професійної підготовки, що представлені у вигляді ключових категорій – «компетентність» і «компетенція», як основи будь-якої професійної діяльності. Як відомо зазначені категорії відрізняються за семантичним значенням, але вони відображають цілісний та інтеграційний зміст освіти, і насамперед, результат діяльності індивіда [5, с. 14].

Однією з умов формування професійної компетенції у процесі підготовки лікарів є професійний розвиток, що починається з моменту навчання у медичному вищому освітньому закладі та має продовжуватись протягом всієї професійної діяльності. Крім того, необхідно зазначити, що формування професійної компетентності лікаря є багаторівневим етапом становлення та характеризується відповідними особливостями її набуття та застосування, які циклічно чергуються [7, с. 322].

Отже, початковою частиною, а у більшості випадків – визначальною у системі безперервної професійної освіти виступає післядипломна система освіти, що є системою становлення і розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців. Даний процес ґрунтується на єдності цілей, змістовного наповнення, технологій і критеріїв результативності роботи лікарів стосовно професійного вдосконалення в умовах професійно-практичної діяльності, пізнавальної, та імітаційно-моделюючої, що складають основу формування професійної компетентності лікаря. Формування компетентного лікаря – це довготривалий та складний процес, який починається з перших років навчання у вищому закладі освіти та продовжується все життя людини. Тому, однією з основних ступенів цього процесу є інтернатура. При цьому, головною проблемою післядипломної освіти стає її компетентнісне навчання та розвиток професійної компетенції лікаря-інтерна [9; 10].

Проаналізувавши наукові джерела [5; 7; 8], визначено, що компетенція розглядається, перш за все, як сукупність питань, в яких особа має бути обізнана; як єдність знань, умінь і практичного досвіду здійснювати професійну діяльність; соціально задана вимога до підготовки особистості у певній сфері.

У зв'язку з впровадженням медичної реформи особливого значення набуває розвиток професійної компетенції, що спонукає науково-педагогічних працівників до удосконалення професійно-практичної підготовки та впровадження сучасних технологій, форм, методів навчання лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти. Зовсім недавно, головними завданнями післядипломної освіти лікарів було удосконалення якості навчальної діяльності, активне залучення фахівців до самостійної роботи, впровадження дистанційної форми навчання та підготовка лікарів-інтернів до вимог безперервного професійного розвитку, що триває усе життя [6, с. 53].

Але, в наш час, все це не втратило своєї актуальності але, на основі проведеного аналізу наукових досліджень у даному напрямку та вивчення професійно-практичної підготовки лікарів-інтернів, можемо стверджувати, що на сьогодні існують проблеми, які потребують вирішення, а саме:

- наявні протиріччя між якістю професійної підготовки на теоретичному рівні і запитами проходження практики. Оскільки факультеті післядипломного

навчання має тісний зв'язок з медичним навчальним закладом в якому лікар-інтерн продовжує отримувати професійні знання, які потрібно йому для обраного фаху. У лікаря-інтерна не може бути прогалин у знаннях, оскільки це може призвести до негативних наслідків. Таким чином, знання мають засвоюватися і надаватися якісно і слугувати фундаментом для реалізації лікаря у практичній сфері;

- наявні протиріччя між вимогами на об'єктивному рівні до формування фахових компетентностей, насамперед практичних, та незначним обсягом обґрунтування, з наукової позиції, педагогічних умов які б цьому сприяли. На факультеті післядипломного навчання особливу роль відіграє набуття лікарями-інтернами практичних навичок та вмінь, що зумовлюють *автоматичне* виконання будь-яких дій.
- протиріччя між вимогами до професійної готовності лікарів-інтернів після закінчення навчання кваліфіковано виконувати свої обов'язки та їх підготовкою на факультеті післядипломного навчання з можливістю працевлаштування в подальшому.

Таким чином, актуальними є визначення основних шляхів вирішення розвитку професійних компетенцій лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти.

На наш погляд, необхідно впроваджувати організаційно-педагогічні умови, які сприятимуть вирішенню вище зазначених проблем на факультеті післядипломного навчання. Але на етапі формування організаційно-педагогічних умов виникають суперечності між: неповною визначеністю окреслених вимог стосовно професійної підготовки лікарів-інтернів у чинних нормативних документах та реальною потребою у професійно компетентних лікарів; а також, відсутність єдності нормативних вимог щодо розвитку професійних компетенцій лікарів-інтернів та необхідною умовою створення чітких орієнтирів для професійної підготовки на факультеті післядипломної освіти. Тому, розвиток професійних компетенцій лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти залежить від організаційно-педагогічних умов, які розглядаються як взаємопов'язаний комплекс заходів, що спрямовані на поєднання педагогічних та практичних дій з метою вирішення чітко визначених педагогічних завдань, реалізація яких сприятиме розвитку професійної компетенції, а саме: застосування інтерактивних методів, технологій та сучасних засобів навчання, що дозволятиме моделювати ситуації професійного характеру, та стануть основою для формування мотивації орієнтованої на професійну діяльність до оволодіння професійно важливих знань і вмінь (впровадження інтерактивних методів навчання); створення якісного та доступного для розуміння лікарями-інтернами процесу навчального та методичного забезпечення щодо організації змісту самостійної роботи на основі професіоналізації; занурення лікарів-інтернів в реальну практичну діяльність.

На основі цього, передбачається зміна організації навчального процесу на факультеті післядипломної освіти на андрагогістичних принципах, відповідно до яких дорослий індивід, який навчається, належить основна роль у процесі навчальної діяльності. Як відомо, андрагогіка реалізує формулу навчання: навчаємось не для школи, а для життя [4, с. 27]. На наш погляд, для розвитку професійної компетентності лікарів-інтернів важливо органічно поєднувати практичну та теоретичну підготовку. Реалізація післядипломного навчання обов'язково має бути розташована на базі медичних закладів з достатньо оснащеною інноваційною лікувальною та діагностичною апаратурою. Крім того, для проведення контролю знань необхідно застосовувати сучасні комп'ютерні технології.

Найбільш ефективною формою практичної підготовки лікарів на факультеті післядипломної освіти є практичні заняття з клінічним розбором хворих, які проводяться для розвитку клінічного мислення, уміння використовувати набуті знання у професійно-практичній сфері, здійснення перевірки та оцінювання теоретичних знань. На наш погляд, однією з результативних форм навчання, яка є наближеною до практичної діяльності лікаря та сприяє розвитку навичок прийняття конкретних рішень у професійній діяльності є клінічний розбір хворого, тобто фахівець має правильно та вчасно поставити діагноз хворому та назначити лікування.

Крім того, на факультеті післядипломної освіти під час проведення занять необхідно використовувати різноманітні інтерактивні методи навчання.

Найбільш результативними є case study, ситуаційні методи: здійснення аналізу конкретних ситуацій, вирішення завдань практичного характеру, розбір інцидентів та проведення ділових ігор.

На наш погляд, на факультеті післядипломної освіти необхідно використовувати наступні освітні прийоми, а саме: творчі завдання лікарям-інтернам, рольові, ділові та освітні ігри, метод проектів. При цьому, теоретичний матеріал лікарі-інтерни мають опрацьовувати самостійно. У зв'язку з цим, для лікарів-інтернів необхідно створити електронний інструментарій на базі платформ MOODL, що включає в себе лекції з застосуванням інтерактивних технологій, використанням і проведення аналізу відео-, аудіо- матеріалів та тестового контролю рівня фахових знань і вмінь лікарів-інтернів.

При цьому, науково-педагогічний працівник має якісно на методологічному рівні організувати самостійну роботу лікарів-інтернів та здійснювати контроль за її виконанням.

Застосування методу «case study» дозволить лікарям-інтернам активно набувати, трансформувати та реалізовувати інформацію навчального характеру для вирішення задачі на професійному рівні, що представлена з імітаційним моделюванням. Крім того, умовах викладання методом «case study» викладач має акцентувати увагу на організації конструктивної взаємодії та допомоги лікарям-інтернам в проведенні своєї діяльності. Для застосування отриманих знань, навичок, практичного досвіду в конкретних умовах необхідно здійснювати розбір практичних ситуацій, проводити обговорення складних і дискусійних проблем, які самостійно готують лікарів-інтерни під керівництвом науко-педагогічних працівників. У процесі такої організації навчальної діяльності знання вибудовується за рахунок спільної роботи, а також через діалог, полілог лікарів-інтернів між собою і викладачем.

Необхідною складовою у відпрацюванні практичних вмінь лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти є симуляційні методи навчання на основі застосування фантомів і тренажерів для розвитку практичних навичок, відповідного рівня майстерності, клінічного досвіду без ризику для хворого, проведення тренувань у зручний час тощо.

На факультеті післядипломної освіти лікарів-інтернів важливе значення відіграє самостійна практична робота у поліклініці, де фахівець під контролем керівника бере участь у прийомі хворих, проводить динамічне спостереження за пацієнтом та здійснює необхідні обстеження, приймає участь у процесі встановлення попереднього діагнозу проблеми, його обґрунтуванні, надає необхідну допомогу, оформляє документацію медичного характеру тощо. Застосування комплексного підходу на етапі післядипломного навчання, зміна форм ситуацій і методів навчання сприятиме формуванню чіткого алгоритму дій лікаря-інтерна у нестандартних ситуаціях та приймати правильне діагностично-лікувальне рішення.

Особливу роль відіграють клінічні обходи пацієнтів професором або доцентами, на яких розглядаються питання теоретичного характеру стосовно диференційної діагностики, особливістю перебігу захворювання і тактикою лікування.

Крім того, один із напрямків навчання на факультеті післядипломної освіти є оволодіння практичними навичками виконання оперативних втручань. На наш погляд, необхідно пропонувати лікарям-інтернам приймати участь в операціях у ролі асистента, але, перш за все, він має бути обізнаним у даному аспекті. Але можна також доручається лікарю-інтерну реалізовувати деякі етапи операції. При цьому, керівник має підходити до вирішення даного питання індивідуально, враховуючи знання лікаря-інтерна, його практичний досвід.

Для визначення якості підготовки лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти застосовується багаторівнева система оцінювання їхніх знань, тобто, перш за все визначається відповідний рівень оволодіння практичними навичками; проводиться співбесіда з застосуванням теоретичних питань, здійснюється тестування за визначеними темами; по-друге, проводиться оцінка вміння вирішувати ситуаційні задачі; по-третє, визначається якість реферування наукових джерел; по-четверте, береться до уваги участь у науково-дослідній роботі.

На наш погляд, важливо ґрунтовно перевірити здатність лікарів-інтернів до професійної діяльності, визначити готовність і спроможність надавати якісну медичну допомогу за фахом на новому робочому місці.

Таким чином, умови, що максимально наближені до реальних, найпоширеніші клінічні ситуації, повна самостійність у прийнятті професійних рішень, вирішення ситуаційних задач та кейсів сприяють розвитку професійної компетенції на факультеті післядипломної освіти. Крім того, застосування лікарями-інтернами манекенів та акторів дозволить продемонструвати їм фахові практичні компетентності, які вони здобули в результаті навчання.

Висновки

Таким чином, на основі проведеного аналізу можемо зробити висновок, що навчання лікарів-інтернів на факультеті післядипломної освіти має вагомe значення у формуванні фахового професіоналізму. Так, для кращого засвоєння медичних знань та надбання практичних навичок лікарями необхідно поєднувати традиційні пояснювально-ілюстративні з активними та інтерактивні методи викладання. Визначено, що професійні компетенції лікарів-інтернів розглядаються як соціальні вимоги до підготовки медика, які важливі для якісної та успішної професійної діяльності.

Крім того, представлені проблеми професійно-практичної підготовки лікарів-інтернів, потребують значних зусиль для їх вирішення на факультеті післядипломної освіти, зокрема за допомогою оптимізації відповідного тематичного наповнення, комплексного застосування інтерактивних методів, технологій та сучасних засобів навчання; створення якісного та доступного для розуміння лікарями-інтернами процесу навчального та методичного забезпечення щодо організації змісту самостійної роботи на основі професіоналізації; занурення лікарів-інтернів в реальну практичну діяльність.

Перспективи подальших розвідок полягають у проведенні аналізу компетентностей лікарів та розробці основних шляхів їх якісної підготовки на факультеті післядипломної освіти, що сприятиме підвищенню професійного рівня лікарів, поліпшенню професійної діяльності у медичній сфері.

Список літератури

1. Краснов В. В., Уваркіна О. В., П'янківська Л. В., Костюк О. І., Кодлубовська Т. Б., Юрковська Л. Г. Січкоріз О. Є., Закрутько Л. І. Моніторинг соціально-гуманітарних компетенцій лікаря у підготовці професійних медичних кадрів: інформаційний лист про нововведення № 2У-2017. Київ: УКРМЕДПАТЕНТІНФОРМ МОЗ України, Випуск 16 з проблеми «Соціальна медицина», 2017 р. 10 с.
2. Лісовий В. М., Капустник В. А., В'юн В. В. Про стан та перспективи підготовки лікарів-інтернів у Харківському національному медичному університеті. Сучасний стан та перспективи підготовки лікарів-інтернів у Харківському національному медичному університеті: наук.-метод. конференція, присвячена 210-й річниці ХНМУ. Харків, 2015. С. 3
3. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. Педагогіка і психологія. 2009. № 2 (63). С. 13–25.
4. Максименко С.Д. Педагогіка вищої медичної освіти: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 288 с.
5. Мруга М. Р. Структурно-функціональна модель професійної компетентності майбутнього лікаря як основа діагностування його фахових якостей», автореф. дис. канд. наук. Київ, Україна, 2017. 27 с.
6. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 420 с.
7. Хоменко К. П. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів. Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького держ. пед. ун- ту ім. Григорія Сковороди. 2015. Вип. 36, т. 2(62), С. 321–330.
8. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід у професійній освіті. Вища освіта України. 2012. № 3. С. 197–205.
9. Masters, K. Edgar Dale's pyramid of learning in medical education: a literature review / K.Masters. Med Teach., 2013. №11 (35). P.1584–1593
10. Lymar L., Omelchuk S. Factors of the medical career choice within the context of Ukrainian healthcare reforms, Wiadomosci lekarskie (Warsaw, Poland: 1960), t. 71, № 1, pt 2, p. 211–216, 2018.